

Några nyare ord i svenskan

I följande lista förtecknas ett antal ord och fraser som uppfattats som relativt nya i svenskan och som varit aktuella i svenska medier under 1997. En del av dem finns belagda tidigare men har inte tagits upp i de ordlistor som förut publicerats i Språkvård (nr 1 och 4/1987, 1/1989, 1/1990, 1/1991, 2/1992, 2/1993, 2/1994, 2/1995, 2/1996 och 2/1997). Anledningen till att dessa ord nu kommit med kan vara att de märkbart ökat i användning eller att de används på ett annat sätt än tidigare. Årtalet som anges efter uppslagsordet eller ordförklaringen avser det tidigaste exemplet på ordets användning som vi träffat på. Detta årtal utelämnas om det sammanfaller med årtalsuppgiften för ett följande exempel.

Vi tackar alla som bidragit till listan med tips om nya ord och uttryck och hoppas att läsarna också i fortsättningen vill medverka med synpunkter på de publicerade nyordens ålder, betydelse och användning. Vi tackar också Språkdata vid Göteborgs universitet och PressText för att vi gratis får utnyttja deras textdatabaser och därigenom i flera fall kunnat ge orden och fraserna en mera noggrann datering.

I arbetet med nyordslistan har vi som vanligt också haft nytta av samarbetet med Svenska Akademiens ordboksredaktion och TNC (Tekniska nomenklaturcentralen).

baklängesfabrik *Redan i dag finns det företag som satsar på det NN kallar baklängesfabriker. Om mellan tio och tjugo år siar han att 100 000 svenskar kommer att vara sysselsatta i dem. Ett konkret exempel är Rank Xerox i Europa som numera i princip demonterar alla gamla kopieringsmaskiner och på så sätt får en mängd användbara komponenter till nya kopiatorer.*
SDS 12/11 1997

beställtryck framställning av bok e.d. på

grundval av ett digitalt lagrat original efter beställning i önskat antal exemplar. Rekommenderat ersättningsord för *print-on-demand*, se detta ord. 1998

bitch [eng. uttal] best. *-en*, pl. *-ar*, ökad användning i betydelsen 'kvinna med benägenhet att vara bitisk och elak'. 1980-talet. *Jag läste en artikel häromdagen av någon forskare som hade döttrar och han tyckte såporna var bra för de innehöll starka kvinnor, starka*

kvinnoförebilder. Det tycker jag låter som kvalificerat skitsnack. Vadå starka kvinnor? Om en massa självupptagna bitchar går omkring och skäller, är det bättre än att de är hemmafruar? Situation Stockholm nr 16, april 1998. [eng. bitch] – **bitchig** bitsk och elak. *Efter att förra året ha deltagit i såväl Documenta IX som Venedigbiennalen åker hon alltså personligen till ett litet okänt galleri i Stockholm [...] för att måla upp sina "bitchiga" väggmålningar, som sträcker upp ett finger åt mediernas sätt att misshandla alla angelägna ämnen.* DN 8/4 1994 [jfr eng. bitchy] – **bitchighet** I filmen "Yrrol", som hon fick priset för, och i massor av "Lorry"-sketcher har Suzanne Reuter gett "bitchigheten", den snipiga, kyliga elakheten, ett ansikte, oförlömligt. DN 1/2 1995 [jfr eng. bitchiness]

bonus ökad användning i en mer allmän betydelse 'extra förmån av icke-ekonomisk art'. *Det är egentligen en pappersbok, "50 Greatest Conspiracies". Förlaget har dock lagt ut merparten av bokens innehåll samt lite bonus på nätet.* Metro 10/12 1996. *Klok av motgångarna förklarade hon [dvs slalomåkaren Pernilla Wiberg] inför den här säsongen att det är slalomcupen som gäller – allt annat känns som bonus.* DN 20/12 1996 – **bonusmorfar** *Känner du bonusmorfar? Han, som skakat av sig det rysliga förnamnet "styv", som trots sin vanlighet aldrig blivit vänligt. Och skalat av sig det ännu ruskigare "plast" – som vore han ett stycke, invirad i gladpack och stämplad med bäst-före-datum. Bonus är belöning, och vinst.* DN 23/3 1997 (Anna Kågström)

butiksby rekommenderat ersättningsord

för *factory outlet* el. *outletby*, se dessa ord. 1997. *Factory outlet* är ett amerikanskt koncept som innebär ständigt rea av märkeskläder och andra varor i stora shoppingbyar. Där säljs över-skottsvaror, förra säsongens mode, udda storlekar och varor med mindre defekter. *Butiksbyn* i Barkarby, som öppnade i torsdags, är den första i Skandinavien i sitt slag. Den gamla flyghangaren är ombyggd och miljön påminner om kulisser i film om amerikanska småstäder – precis som i shoppingbyarna i USA. DN 22/3 1998

emotionell intelligens el. **känslans intelligens** På torsdagens PM-sida intervjuades Daniel Goleman, amerikansk författare till bästsäljaren "Känslans intelligens" som kom ut på svenska i april. Hur står det då till med något sådant som emotionell intelligens på företagen? SvD Näringsliv 3/6 1997. *Daniel Goleman [...] förklarar känslans intelligens som bland annat självkontroll, medkänsla, entusiasm, ihärdighet och förmåga till självmotivation.* Friskispressen 1/1998 [efter eng. emotional intelligence; no. emosjonell intelligens]. Se även EQ

EQ 1995. *EQ* står för den emotionella kvoten och har skapats som en parallell till begreppet IQ, intelligenskvoten [...] *EQ* är ett sätt att mäta en människas specifika sammansättning av personlighetsdrag. SvD 19/1 1996 [eng. EQ, förkortning för emotional quote]

factory outlet [eng. uttal] hellre: *butiksby*, se detta ord. 1996 [amer. eng. factory outlet]

faktafrossa se *frossa*

filmfrossa se *frossa*

frossa 'frosseri'. *En enda stor frossa i snällhet* DN 14/12 1997 (rubrik till artikel om julkonsert för välgörande

ändamål) [nybildning till verbet *frossa* 'äta glupskt och omåttligt', sannolikt med anslutning till subst. *frossa* 'feberfrossa']. – **faktafrossa** *Faktafrossa om Nina & Co* [rubrik] [...] På *hundra* sidor finns allt om bandets historia, listor på spelningar, skivor och intervjuer med alla bandmedlemmar. DN 6/12 1997 – **filmfrossa** *Filmfrossa i kubik* [rubrik] *Från den 3 till den 5 april har alla filmälskare chansen att få uppleva en orgie i filmvisningar.* DN 30/3 1998 – **fruktfrossa** 1998 – **målfrossa** *Vi hade tydligen haft en rubrik med den ungefärliga lydelsen: Målfrossa när Sirius vann med 9–0. Vår fråga är: Är "målfrossa" här besläktat med frosseri, vilket målsiffrorna antyder, eller är det samma frossa som i björnfrossa, då man snarast drabbas av handlingsförlamning och väl inte nedlägger björnar på löpande band? Skulle rubriksättaren med andra ord ha skrivit "Målfrosseri" i stället för "Målfrossa"? Brev till Svenska språknämnden 15/12 1997* – **pizzafrossa** *Inte nog med att en normalt sansad ICA-butik annonserade "Vi har allt du behöver för din räkfrossa" – utanför en pub i mina sommartrakter fanns skylten "Pizzafrossa varje onsdag!" Moderna Tider sept. 1995 (Lena Persson)* – **räkfrossa** *Vi erbjuder båtresor till och från stan, med "räkfrossa" ombord och artister som svarar för varieté, sång, spel och gyckel.* DN 9/7 1993

förnedrings-tv tv-program där deltagare i underhållningssyfte behandlas förnedrande. 1994. *Nej, det hade väl inte en enda klok person kunnat tro. Att SVT:s chefer skulle ha det utomordentligt dåliga omdömet att fortsätta sändningarna av "Expedition Robin-*

son". Förnedrings-TV, utslagnings-TV, mobbnings-TV. Som underhållning. DN 5/10 1997

hatbrott brott riktat mot person som representerar en för gärningsmannen förhatlig grupp. *En homosexuell svensk dödas varje år i så kallade hatbrott: det vill säga dåd som begås på grund av den stora avsky som gärningsmannen känner inför offrets homosexualitet.* DN 25/11 1997

hål i huvudet *För mig är det fullkomligt hål i huvudet att betala pengar till människor för att de inte ska göra någonting, samtidigt som vi har behov i vården, barnomsorgen och i skolan, säger Stig Malm.* AB 26/5 1997 – **tjata hål i huvudet på ngn** *Varför gjorde Gyllene Tider comeback? – Ja du ... För att folk tjatade hål i huvudet på mig om att vi skulle göra det.* OSA 3/1997 (gratis tidning för ungdomar utgiven av Posten) [jämför *prata hål i huvudet på ngn* 1980-talet; no. talspr. *høli i hue*]

inline [eng. uttal] benämning på sport, utövad med *inlineskridskor*. 1996. *När sommaren närmar sig kommer också rullskridskorna fram. Eller rättare inlines, som den senaste modellen heter. [...] Åkningen sker på rullskridskor med fyra hjul i linje som en skena, på vanliga gator. Och inline växer snabbt, både som motions- och tävlingsidrott.* Metro 20/5 1997 [eng. *inline*; da. *inline*] – **inlines** *inlineskridskor* [eng. *inlines*]. 1996 – **inlineskridskor** 1992. *Det går att åka fort på inlineskridskor.* Metro 20/5 1997 – **inlineåkare** *De syns allt oftare på stan, kryssandes mellan bilar och människor. Det går fort och inlineåkarna verkar på något sätt friare än oss andra.* DN 30/5 1997

kosher ny användning i betydelsen 'korrekt', 'okej'. *Lord Moyne har erkänt att han undertecknat dokumenten som godkände överföringarna, men insisterar på att han trodde att de var "över bordet och kosher".* AB 12/12 1997 [efter motsv. användning av ordet *kosher* i amer. engelska]

känslans intelligens se *emotionell intelligens*

målfrossa se *frossa*

nollförklarad betraktad som otillräknelig. *Man vill inte få stämpeln att vara opålitlig arbetskraft. Och privat vill man inte heller bli nollförklarad, som en som är galen som det måste tas särskilda hänsyn till.* DN 14/11 1997

nollkontroll ingen som helst kontroll. *Polisen slår nu larm om att allt fler rån, bedrägerier och sexbrott kan komma att ske via det anonyma Internet. – Vi varnar både ungdomar och äldre för detta. Det är nollkontroll på nätet, och det kommer säkert att bli mer och mer vanligt att olika slag av brott begås med hjälp av datorn, säger kriminalinspektör NN.* DN 21/3 1997 [jfr *nollkoll* 1991]

nolltolerans ingen som helst tolerans 1997. *Nolltolerans mot brott prövas i Stockholm.* Metro 14/1 1998

nollvision 1996. *Nej, mjukare regler motverkar ju arbetet att uppnå den nollvision som vi på Vägverket har formulerat för trafiksäkerhetsarbetet: noll döda och allvarligt skadade i trafiken.* DN 24/8 1997

outletby hellre: *butiksby*, se detta ord. *En annan populär företeelse är att handla i så kallade outletbyar, märkesföretagens egna shoppingbyar, där de till låga priser gör sig av med sekunda- eller överskottsvaror. Sådana märkesbyar är ursprungligen en*

amerikansk företeelse men börjar nu dyka upp lite varstans på den europeiska kontinenten. I höst får även Sverige sin första outletby eller outletpark som initiativtagarna Skanska och Ikea föredrar att kalla det. SvD 4/5 1997 [efter eng. *outlet village*]

pappersbok vanlig bok, tryckt på papper. 1993. För exempel se under *bonus* [jfr *papperstidning* i nyordslistan i Språkvård 2/1997]

pizzafrossa se *frossa*

plusmodell fotomodell med fylliga former. 1997. *Emme är själv övertygad om att stora modeller har en framtid. [...] Som plusmodell ansågs jag plötsligt vara helt perfekt, och det har jag inte upplevt förut.* SvD 13/2 1998

print-on-demand [eng. uttal] hellre: *beställtryck*, se detta ord. *Frågan är hur denna utredning blir med så kort tid till förfogande. Tunn skall den också bli, enligt ordförande Lejon. Den kommer att tryckas på print-on-demand.* SvD 24/4 1997 [eng. *print-on-demand*]

resemäklare *Bli resemäklare. En ny utbildning som tack vare utvecklingen på IT-området gör att den traditionella reseförsäljningen på resebyråer smidigt ersätts med en mäklarfunktion. Denna unika utbildning ges i resemäklarsskolan.* Metro 21/1 1998

romanett *På torsdag den 19 mars kommer Veckans bok, den kostar 40 kronor, är 60 sidor lång och kommer att säljas nästan överallt utom i bokhandeln. Tanken är att välkända svenska författare varje vecka ska presentera nyskrivna kortromaner. Under året kommer romanetter av bland andra Torgny Lindgren, Bodil Malmsten, Klas Östergren och Agneta Pleijel.* DN 17/3 1998

räkfrossa se *frossa*

sekelskiftessäker om datorer och data-program som utan problem fungerar även efter år 1999. Nu har det kommit en standard för sekelskiftessäkra data-produkter, och de som uppfyller kraven märks med en "2000-säker" symbol. Sverige är det första land där näringsliv och offentlig sektor kunnat enas om en gemensam policy. Avisen 3/1 1997 [jfr 2000-omställning nedan]

shoppingby se *butikby*. 1997

spinning På fler och fler gym runt om i landet görs det plats för fler motions-cyklar. Det rör sig om spinning – motionscykling i grupp med instruktör och musik. I Sverige har det funnits i tre år, men det är först på senare tid som trenden slagit igenom fullt ut. [...] Spinning är originalet, men skaparna har tagit patent på namnet. För att få kalla det för spinning måste gymet ha utrustning och instruktörer från Schwinn, den internationella spinningsorganisationen. De som inte är anslutna till Schwinn kallar det helt enkelt för något annat än spinning, som t.ex. team-cycling. Mersmak 1/1998

suga ny användning i betydelsen 'vara totalt ointressant', 'vara värdelös'. Skolan suger – vem tar ansvar? Reklamaffisch för demonstrationståg mot dåliga arbetsförhållanden för skolelever, arrangerat av Elevorganisationen i Stockholms län 27/11 1997. Och inte är man bjuden på någon formidabel jättefest heller. Livet suger. Metro 8/5 1998 [efter amer. eng. *suck* med samma betydelse]

säker 2000-märkning se 2000-omställning

tamagotchi [-'gättji] best. -n, plur. -er. Mänskliga relationer är komplicerade

och inte ens i umgänget med pälsdjur slipper man konflikter [...]. Lösningen på problemet kan vara att skaffa sig en virtuell liten vän, komplett med resetknapp och volymkontroll. Denna nya form av mänskligt umgänge kallas Tamagotchi och härstammar från Japan. Metro 5/6 1997. De små digitala japanska äggen, tamagotchi, håller på att bli en farsot över hela världen. [...] Unga människor älskar att sköta om det lilla ägget så att det utvecklas till en kyckling. Denna oförargliga leksak, en liten manick med flytande kristaller, är ytterst primitivt ritad och för ett himla liv när den är hungrig, ensam eller gjort på sig. Missköter man ägget förvandlas det till ett spök-ägg och får begravas på en speciell kyrkogård. SvD 12/8 1997 [no. tamagotchi el. data(kjæle)dyr]

2000-omställning De som tror att 2000-omställningen i våra datasystem löser sig tämligen enkelt [...] tror fel. De som är av motsatt åsikt och spekulerar i en tidsinställd och ödesbestämd katastrof [...] har å andra sidan gett upp för lätt. Sanningen är att 2000-omställningen är ett tämligen okomplicerat problem, rent tekniskt. Det är den enorma mängden system och den försvinnande korta tiden som komplicerar. [...] IT-kommissionen har arbetat med 2000-problemen i snart två år. [...] Ett resultat av det arbetet är den "säker 2000-märkning" som allt fler företag använder på de produkter som klarar omställningen. SvD 13/2 1998 [jfr sekelskiftessäker ovan]

åldersrasism 1995. När ska dagens maktavare och myndigheter av olika slag upphöra med den nedlåtnehet de visar mot äldre människor? [...] Och vad är det egentligen för skillnad mel-

lan den rasism vi bekämpar ute i världen och den åldersrasism i vårt eget land som vi inte bara nonchalerar utan till och med ställer upp på. DN 24/2 1997 (debattartikel av Gunnell Jonäng) [no. åldersrasisme]

älgtest extremt svårt prov. Mercedes nya vurpa. A-klasse välte igen – i biljätens hemliga test [rubrik] Mercedes-direktörerna i Tyskland talade då ironiserande om "svenska älgtest" som inte var att fästa något avseende vid. Expressen 10/11 1997. Undanmanövern som fick Baby-Mercan att välta kallas på tyska för älgtest. [...] Nu kallar medierna alla problem som ska bemästras för ett "politikens älgtest" eller ett "industrins älgtest". DN 14/11 1997 [efter ty. Elchtest; no. elgprøve, elgtest]

Börje
Isakson

Floskler i näringslivet

På många områden kommer speciella ord plötsligt i svang och används av alla som vill hänga med. Tidningen Dagens industri (DI) har bitt sina läsare rapportera om de vanligaste flosklerna i näringslivet. Här återges resultatet.

Om du inför en större publik säger att du tänker "implementera outsourcing för att nå synergieffekter med hjälp av IT", kan du räkna med att hälften av åhörarna har klar sig medan den andra halvan blir allt grönare i ansiktet.

Påståendet innehåller nämligen de mest uttjatade näringslivsflosklerna, vilket framgår av resultatet av DI:s floskel-tävling.

Tävlingen rönt stort gensvar. Vi har tagit del av tusentals floskler, de flesta faktiskt olika varandra. Tillgången på floskler är chockerande god.

Det mest överraskande är kanske att

uttryck som var tippade som givna i toppen fått relativt få röster. Dit hör "utmaning", "profilering", "plattform" och "briefing".

Svensklinga glosor

Inte heller amerikanska och/eller svensklinga glosor som "dila", "boosta" eller "lönsamhetscase" har samlat särskilt många röster.

Vi ska inte försöka analysera anledningen till det, utan nöjer oss med att konstatera att läsarnas engagemang i frågan är stort.